

OLLER, Narcís: *Memòries. Història de mos llibres i relacions literàries*, edició d'Enric Cassany i Arnau Soler Pejoan; pròleg d'Enric Cassany, Valls: Cossetània Edicions, 2014; «Biblioteca Narcís Oller» 10.

MARGARIDA ARITZETA

Universitat Rovira i Virgili, Departament de Filologia Catalana, Tarragona
margarida.aritzeta@urv.cat

Aquest volum de *Memòries* de Narcís Oller aplega les *Memòries literàries*, que havien estat publicades l'any 1962 pel fill de l'autor, Joan Oller i Rabassa,¹ i les *Memòries teatrals*, que havia publicat el 2001 Enric Gallén.² Conté un pròleg d'Enric Cassany (ps. 9-22), un índex d'obres citades i un índex onomàstic. El conjunt es llegeix amb una gran amenitat.

L'interès d'aquesta edició és múltiple. D'una banda perquè posa a l'abast del lector actual de Narcís Oller uns textos que són fonamentals per a l'estudi crític de la seva obra i per al coneixement del seu context literari i vital i que, en el cas de les *Memòries literàries*, ja no es trobaven al mercat. D'altra banda, perquè hi afegeix les *Memòries teatrals*, que l'autor havia escrit com a colofó de les primeres, deixant constància de quines havien estat les seves ocupacions un cop tancada la seva etapa de narrador i novel·lista, i que no s'havien publicat amb el bloc inicial; els editors, doncs, les han restituïdes al lloc que els tocava, donant unitat a la publicació d'aquest material autobiogràfic. I finalment perquè els editors també han restituit el text primigeni d'Oller, que l'edició de 1962 havia alterat i corregit en excés. El text actual no es basa en les edicions anteriors, sinó en els manuscrits originals i, tancades les polèmiques lingüístiques a l'entorn de la reforma fabriana, respecta totalment la llengua de l'autor. Hi fa, això sí, les actualitzacions de puntuació necessàries per a la seva bona comprensió lectora i simplifica al màxim els signes tipogràfics, sobretot en l'edició de les notes, per no fer-ne pesada la presentació. El lector actual, doncs, té a les mans una edició primigènia i completa, sense les interferències degudes als prejudicis de les modes i a la pugna amb les idees estètiques i lingüístiques de les generacions que van conviure amb Narcís Oller i les que el van succeir.

Tal com ja saben els estudiosos d'Oller i pot comprovar fàcilment el lector actual, el gruix de les *Memòries* està format per dues menes de textos: el redactat memorialístic pròpiament dit, que l'autor escriu a manera de cartes que adreça a l'escriptora Víctor Català, d'estil narratiu i evolució cronològica, en què ressegueix la història dels seus llibres. I les notes, presentades en bloc i a continuació d'aquest primer text, que esplaien detalls i anècdotes que haurien tallat el ritme

1. Narcís Oller: *Memòries literàries. Història dels meus llibres*, Barcelona: Aedos, 1962.

2. Narcís Oller: *Memòries teatrals* (edició a cura d'Enric Gallén), Barcelona: La Magrana, 2001.

del text principal o reproduïen textualment crítiques i articles publicats, així com correspondència redactada o rebuda amb motiu de la preparació o publicació dels seus llibres o de les traduccions. Són unes notes extenses i prolíxes que s'enduen la major part del gruix del volum (330 ps. d'un total de 607) i que evidencien la voluntat objectivadora del text per part de Narcís Oller.

El pròleg d'Enric Cassany destaca l'interès i l'actualitat d'aquestes *Memòries*. Es tracta d'un document, diu, text narratiu i notes, que combina autobiografia, crònica literària i crònica històrica. En aquest document Narcís Oller es construeix i es mostra com a autor i com a personatge utilitzant el mateix mètode objectiu que fa servir en la seva narrativa de ficció, sense introspeccions, de manera que, «com en els personatges de les seves novel·les, l'interior es revela només en fets i actes susceptibles de ser narrats» (p. 14). Amb aquest procediment, diu Cassany, Narcís Oller pretén una «reconstrucció fidel, de testimoni autèntic» (p. 15), que dóna el to a les *Memòries* i acaba fent-les creïbles i útils al lector que hi busqui un punt de vista objectiu i el retrat d'una època.

Oller enceta el seu periple amb els seus inicis literaris i la relació amb el seu cosí i crític Josep Yxart i el també crític Joan Sardà. A partir d'aquí, fa una breu història de cada llibre, «sempre més externa que no pas estètica» (p. 15), i confia el valor de cada obra a la percepció del públic i a l'opinió dels altres, que documenta de manera prolíxa a l'apartat de notes. Cassany destaca les paraules d'Oller, que es defineix a si mateix més com un novel·lista que no pas un literat —en el sentit que no fa reflexions estètiques ni pretén erigir-se en intel·lectual—, per fer notar que es tracta d'algú que s'ha proposat anotar el testimoni del seu temps i l'estat de la recepció de les seves obres, i que és el conjunt del que aporta i la manera honesta com ho fa el que converteix en fiable el seu testimoni. I això és important per als lectors i per a la crítica, perquè «tota aproximació a l'obra d'Oller ha hagut de prendre la seva autorepresentació com a punt de partida i, en molts sentits, confrontar-s'hi» (p. 17).

Són diversos els punts d'interès i d'amenitat que ens ofereixen aquestes *Memòries* i que Cassany apunta al seu pròleg. Per una part, ens ofereixen una crònica acolorida i rica del seu temps de plenitud literària, que va de mitjan 70 del segle XIX a la primera dècada del segle XX. D'altra part, es beneficien del talent narratiu d'Oller, que ens fa entrar en les situacions que descriu a través de la descripció, dels diàlegs, del domini de la tècnica narrativa, com si expliqués un relat però s'afanyés immediatament a documentar-lo profusament amb dades i textos. D'aquesta manera, les *Memòries* ens mostren l'estat de l'ús del català literari en el marc espanyol, els problemes de les edicions i de les traduccions. Ens deixen veure el que va intentar la tríada Oller-Yxart-Sardà, en tant que escriptors del seu temps, que es proposen la conquesta de la literatura moderna (p. 17) i que, per tal d'aconseguir-ho, es relacionen amb el bo i millor de les Lletres a Espanya —amb José Maria de Pereda, amb el rus Isaac Pavlovsky, amb Emília Pardo Bazán, amb Galdós, etc. I es presenten a París, al *grénier* dels Goncourt, es tracten amb Zola. I situen la narrativa catalana en el concert de veus d'Europa, d'igual a igual.

Diu Cassany que a les seves *Memòries* i a la seva obra, Oller es deixa emportar per l'optimisme, que aconsegueix el seu clímax en l'Exposició Universal de 1888, i que després decau, com decau, o més aviat s'estronca, la seva producció. «Fins al 1892 o 1893, o fins a *La febre d'or*, es podria dir que la novel·lística d'Oller se n'encomana», d'aquest optimisme (p. 18). A partir de la publicació de *Pilar Prim*, el 1906, Oller queda fora del món literari, que es decanta per uns altres models estètics i «troba refugi en les traduccions i el teatre» (p. 19). És aquest refugi el que ens proporciona una crònica acolorida de l'estat ben trist del teatre català de la segona dècada del segle xx, quan el far de la seva novel·lística ja ha declinat definitivament. Veiem com neixen per a l'espectacle figures com l'actriu Margarida Xirgu. Parla de traduccions, d'assaigs, de representacions, de teatres, de directors i actors.

Narcís Oller escrivia aquests textos al llarg dels anys 1911-1916 i n'allargava la vigència fins a 1920. Només les *Memòries Teatral*s parlen del temps de l'escriptura. L'autor ja és un home dolgut, que se sent marginat pels més joves —primer modernistes i després noucentistes—, que rebutgen el realisme en general i la novel·la en particular. Té consciència, però, de la importància de la seva obra i del bagatge de la seva generació, en què ha destacat amb una singularitat absoluta, a Espanya i a Europa, i construeix aquests textos a manera d'herència. Per això deixa dit que no vol que es publiquin fins després de la seva mort.

Algú podria pensar, veient el volum, que té a les mans un text memorialístic i un aparat de notes que es podria estalviar de llegir si volgués. Però no és així de cap manera. Les notes, a part de ser la demostració objectiva d'allò que s'explica, que no és una invenció ni una fantasia de l'autor, poden ser llegides amb la mateixa curiositat i amenitat que el text principal. Perquè en realitat potser no hi ha un text principal i un aparat de notes, sinó dues menes de textos sotmesos a la lectura en què en els primers s'argumenta i es relata, mentre que en els segons es constaten i es proven els motius de l'argumentació. A les notes també hi trobem, i justificades pel fet que es tracta de correspondència o escrits privats, amplifícacions de caràcter personal, íntim, però que no pel fet de ser documents privats tenen un menor interès per conèixer el context de l'autor i de l'època, com per exemple les cartes que detallen l'amistat amb l'escriptor Josep Maria de Pereda i els tràngols a què el sotmet la vida; o la relació d'Oller amb el seu cosí Yxart i el també amic íntim, el crític Joan Sardà, i l'escriuidora descripció de com aquest contreu la tuberculosi que l'acabarà portant a la tomba. O com, de resultes de l'interès que li manifesta Pérez Galdós per saber què està passant amb mossèn Cinto Verdaguer, el van a veure i Oller escriu una crònica d'aquesta visita, que inclou postals acolorides d'indrets i situacions, de converses que transcriu fidelment, deixant translluir un fons escabrós que l'autor s'afanya a provar de no jutjar. Hi podem veure una història exacta de la recepció dels seus llibres i el context en què es gesten i es publiquen: els Jocs Florals, les revistes literàries, la Barcelona del seu temps, les seves estades a Valls i a la Cerdanya, el Madrid de la política i de les Lletres, la Barcelona de l'Exposició Universal —explicació que compta

amb un gran nombre de pàgines—, la seva estada a París, etc. A les notes també hi trobem les proves del grau de complicitat que existia amb els escriptors espanyols del seu temps i també les polèmiques que hi mantenia sobre el tema de si perdria el temps o no publicant en una llengua com el català.

Enric Cassany fa notar al pròleg que aquestes *Memòries* configuren un llegat autobiogràfic i memorialístic de gruix, «que només podrem trobar complet si mai s'emprèn l'edició sistemàtica del seu epistolari» (p. 21), del qual ja se n'ha publicat una part. Un material imprescindible, doncs, per conèixer Oller i la història del naixement de la novel·la moderna en català.

PIJOAN, Pol i MARAGALL, Pere: *Josep Pijoan. La vida errant d'un català universal*, Barcelona: Galerada, 2014.

GLÒRIA CASALS

Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General
gcasals@ub.edu

Pol Pijoan i Pere Maragall han tingut el privilegi, l'encert i la generositat de publicar el que ells modestament anomenen «una síntesi ordenada» (p. 14) de la vida i l'obra de Josep Pijoan. El fet que l'un sigui nebot nét de Pijoan (nét del seu germà gran, Baltasar), i l'altre nét de Joan Maragall i fill de Jordi Maragall i Noble, una de les primeres persones a interessar-se per Pijoan, proporciona una mirada diferent al text. Per a bé i per a mal. El nom i l'obra de Pijoan, l'home i el personatge, han estat sempre presents en el dia a dia dels autors. No és rellevant que n'hagi estat o no referent, però la proximitat de vegades pot posar una patina de cortesia, de familiaritat o fins i tot de condescendència que no és en absolut necessària i que, sobretot, no beneficia en res la figura del biografat. Els autors trien: destaquen unes coses i en minimitzen unes altres. Subjectivitzen la vida de Pijoan, que és la seva obra. És legítim? Sí. Absolutament. La tria converteix el llibre en una hagiografia de Pijoan? Decididament no. I això està bé. El resultat global, però, se'n ressent una mica, d'aquella proximitat.

No estic parlant de l'empatia imprescindible a l'hora d'encarar la redacció d'una biografia; estic parlant d'una altra cosa —d'absències, de mig entesos, de no voler allargar-se més del compte, etc.—, que poden destenyir (i prenc el mot de Sagarra parlant de Pijoan, p. 130) el resultat de la ingent feina. Em refereixo per exemple, al tractament que es fa en el llibre de la guerra civil espanyola (p. 164), o l'enrenou amb la publicació dels «Retalls de vida» als *Quaderns de l'Exili* (p. 175 i segs.). Enllestir la guerra civil amb l'activisme quàquer de Pijoan i Teresa em sembla una frivolidat. Fins i tot se n'hauria pogut prescindir, d'aquella mitja pàgina. Liquidar les relacions de Pijoan amb l'exili republicà a Mèxic de la manera com es fa em sembla insensat a la vista de la bibliografia de què disposem.